

47. Прокопчук В.С. Філінок Л.Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту : історичний нарис / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 284 с.: іл.
48. Сірополко Степан Онисимович. URL: http://www.wikipedia.org/wiki/_Сірополко_Степан_Онисимович (дата звернення 03.07.2018 р.).
49. Стаднік Сергій Григорович: особова справа. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.28а-ОС. Спр.59. Арк.1-20.
50. Суслопаров М.З. URL: http://www.uk.wikipedia.org/wiki/_Суслопаров_М. (дата звернення 03.07.2018 р.).
51. Штатное расписание Каменец-Подольского учительского института народного комиссариата просвещения Украинской ССР в Каменец-Подольском от 21 августа 1944 г. ДАХО. Ф.Р.3202. Оп.2. Спр.53. Арк.9-9 зв.
52. Яблонський В.М. Лозовий Віталій Станіславович. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=56267 (дата звернення 09.07.2018 р.).
53. Яцуляк Александра Федоровна: особова справа. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.299. Арк.1-10.

The article deals with the chronological sequence of the position of the leaders of the library of the Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ohienko and their contribution to the development of the bookstore.

Key words: *Kamianets-Podilskiy State Ukrainian University, Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohienko University, library manager, library director, librarian.*

Отримано: 10.03.2018

УДК 022.5:378.4.093.5:94(477.43-21)К-ПНУ(091)

В. Ф. Биковська, м. Кам'янець-Подільський

ЧИТАЛЬНИЙ ЗАЛ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ

У статті розглянуто історію створення і розвитку читального залу історичного факультету наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: *бібліотека, читальний зал, історія, перспектива.*

Важливе місце в реалізації гуманістичної парадигми формування особистості кваліфікованого фахівця і повноцінного члена суспільства посідає бібліотека вищого навчального закладу [5, с.4].

Освіта і бібліотека – історично нерозривні галузі суспільного буття. Закон України «Про вищу освіту» визначає, що бібліотека навчального закладу є учасником навчально-виховного й наукового процесів університету [3, с.45].

В останнє десятиліття в діяльності бібліотек освітянської галузі України відбулися значні зміни. Значно активізувалися дослідження даних бібліотек [4, с.1].

Історію бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету висвітлювали у своїх працях Л. Биковський, О.М. Завальнюк, В.С. Лозовий, В.П. Ляхоцький, В.М. Пархоменко, В.С. Прокопчук та ін. Вперше історію наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, діяльність

кількох поколінь бібліотечних працівників впродовж 1918-2008-х років розкрито доктором історичних наук, професором, член-кореспондентом Академії історичних наук України, заслуженим працівником освіти України, директором Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка В.С. Прокопчуком та вченим секретарем наукової бібліотеки Л.Ф. Філінюк [5, с.4].

Історія читального залу історичного факультету розпочалася ще в 1949 році, коли бібліотека разом з інститутом була переміщена в колишню міську чоловічу гімназію (нині тут працює історичний факультет). Там же на першому поверсі розмістився читальний зал і бібліотека.

З жовтня 1948 року завідувачем бібліотеки став Токар Йосип Іванович, учасник Великої Вітчизняної війни. У 1949 році закінчив Кам'янець-Подільський технікум культосвітніх працівників, а 1953 року – Харківський бібліотечний інститут. Людина з енциклопедичною пам'яттю, високою професійною культурою, бібліотекознавець, книгознавець, організатор і високий знавець своєї справи до кінця свого життя (1993 р.) очолював бібліотеку.

З жовтня 1954 до 1990 року працювала в інституті З.Я. Маслова. На історичному факультеті вела документацію кафедри, видавала викладачам і студентам навчально-методичну, довідкову, та іншу літературу. Коли вона розпочала роботу, на факультеті навчалось 100 студентів, з роками їх кількість зросла до 500 осіб. Це зумовило необхідність створення спеціалізованого читального залу, ініціатором такого нововведення виступив тодішній декан факультету доцент А. О. Копилов, а Зоя Яківна здійснила комплектування фонду, оформлення читального залу [5, с.91].

Народилася Зоя Яківна 21 грудня 1920 року в селі Зубарі Даровського району Кіровської області (Росія) у селянській сім'ї. Згодом батьки переїхали на постійне місце проживання до м. Уфи (Башкирія). Тут у 1937-1940 рр. вона навчалася в педагогічному технікумі, після успішного завершення якого вступила на історичний факультет Башкирського державного педагогічного інституту імені К. Тімірязєва. Радість навчання була затьмарена війною. Не зважаючи на труднощі, у червні 1944 року отримала диплом учителя історії середньої школи [2, с.657-658].

Того ж року вийшла заміж за військового і прибула до Кам'янця-Подільського, місця служби чоловіка. Працювала учителем історії і конституції СРСР у сільськогосподарській школі. Протягом 1947-1951 рр., під час навчання чоловіка у військовій академії в Москві, працювала вихователем лікувально-санаторного управління Кремля.

Згодом сім'я повернулася до Кам'янця-Подільського, де росіянка Зоя Маслова залишилась назавжди, стала подолянкою, полюбила місто і край. Її робота тісно пов'язана з літературою, яку відбирала у фондах бібліотеки і формувала фонд кабінету, кваліфіковано намагалася якісно задовольнити читацькі запити [2, с.659]. З повагою та вдячністю студенти та викладачі відгукувались про її роботу.

1977 року в читальний зал історичного факультету Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту прийшла працювати Опря Тамара Миколаївна. Народилася 11 листопада 1952 р. в селі Вербовацькому Черкащині. 1969 року закінчила місцеву школу і вступила на історичний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Отримала гарні знання з історії, археології, педагогіки, психології, що знадобилися їй під час проходження педагогічної практики та подальшої трудової діяльності. Після закінчення 1973 року інституту працювала вчителем історії Орининської середньої школи-інтернату, після народження в грудні цього ж року сина та декретної відпустки – в Хмельницькому обласному архіві, який на той час знаходився у м. Кам'янці-Подільському, тут 1975 року очолила відділ дореволюційної літератури [6, с.83-84].

Восени 1977 року звільнилося місце в читальному залі історичного факультету, який очолювала Зоя Яківна Маслова. Рада історичного факультету одобри-

ла кандидатуру Тамари Миколаївни і рекомендувала тодішньому завідувачу бібліотеки Й.І. Токару прийняти її на посаду бібліотекаря факультетського читального залу. Для неї була велика честь працювати в колективі своїх колишніх викладачів, стати повнокровним його членом. Наставником і порадиником у роботі була Зоя Яківна. Кваліфіковано підібраний і укомплектований фонд, професійно оформлений довідковий апарат давали можливість оперативної і якісної обслуговувати користувачів. Десять років роботи в цьому підрозділі Тамара Миколаївна згадує як найкращі роки своєї трудової діяльності. Спілкування з викладачами, студентами факультету, серед яких були майбутні викладачі університету О.М. Федьков, А.Г. Філінюк, І.В. Сесак, Г.Б. Вонсович, М.Б. Петров та ін., додавало знань і професійності в роботі. Особливо гарні ділові стосунки склалися у працівників читального залу з тодішнім деканом факультету Л.В. Баженовим, який дбав про поповнення фонду новою літературою, давав на допомогу бібліотекарям студентів. Деякий час Т.М. Опря поєднувала роботу бібліотекаря з обов'язками старшого лаборанта кафедри всесвітньої історії, яку очолював професор Л.А. Коваленко. Освоїла роботу на друкарській машинці, писала протоколи засідань кафедри, неодноразово призначалася секретарем державної комісії на випускних іспитах студентів історичного факультету. Також брала активну участь у громадському житті факультету, виконувала обов'язки секретаря профбюро. Працюючи в читальному залі, Тамара Миколаївна заслужила повагу викладачів та студентів.

З 1985 року читальний зал історичного факультету очолила Нижник Лариса Степанівна. Народилася 15 вересня 1939 року в місті Заслав'ї Мінської області БРСР в сім'ї військовослужбовця. 1957 року закінчила середню школу №8 міста Кам'янець-Подільського. 1957-1959 рр. – навчання в місцевому культурно-освітньому технікумі (бібліотечний відділ).

Після закінчення учбового закладу працювала методистом Новопокровської районної бібліотеки Луганської області. 1963 року вступила до Київського державного інституту культури імені О. Корнійчука на бібліотечний факультет, який закінчила 1968 року. З 1962 року працювала в Кам'янець-Подільському державному інституті (університеті) у відділі комплектування та обробки літератури каталогізатором [7, с.58].

У жовтні 2014 року Лариси Степанівни не стало. В нашій пам'яті – це справжній знавець своєї справи.

Велику допомогу в розвитку підрозділу надавали директори університетської бібліотеки: Й.І. Токар, протягом 1993-2000 рр. – С.Г. Стадник, а з 2000 по 2004 рік – кандидат історичних наук В.С. Лозовий, зусиллями якого було започатковано вивчення історії книгозбірні [5, с.72].

1 вересня 2004 року бібліотеку Кам'янець-Подільського державного університету очолив історик, педагог, активний організатор краєзнавчого руху, автор численних монографій та книг з історії рідного краю, нині доктор історичних наук, професор кафедри архівознавства і спеціальних історичних дисциплін, заслужений працівник народної освіти, член-кореспондент Української академії історичних наук – Віктор Степанович Прокопчук [1, с.731-744].

З вересня 2015 року бібліотеку Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка очолила Л.В. Климчук, кандидат історичних наук.

Із приходом нового директора пріоритетним напрямком роботи книгозбірні, як і раніше, залишився книжковий фонд, який формується перед усім за рахунок найновішої україномовної, навчально-методичної, наукової літератури [5, с.105].

З 11 лютого 2008 року читальний зал очолювала бібліотекар I категорії Гончарова Ліана Віталіївна, з січня 20018 року – Биковська Вікторія Францівна.

У своїй роботі підрозділ керується законодавчими актами про освіту та бібліотечну справу, безпосередньо законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», постановами Кабінету Міністрів, які визначають розвиток культури та освіти, керівними документами органів управління з питань бібліотечної справи, техніки безпеки, а також статутом і правилами внутрішнього трудового розпорядку ЗВО.

Важливою складовою навчального процесу є книжковий фонд бібліотеки, який відповідає запитам студентів, викладачів, науковців, та інших категорій користувачів. Сьогодні бібліотечний ресурс читального залу історичного факультету складає 45424 примірників літератури з різних галузей знань. Це – підручники та навчальні посібники, наукові, довідкові видання тощо.

Література розставлена в систематично-алфавітному порядку: усі документи розміщені на полицях згідно таблиць УДК, а в межах відділу – в алфавітному порядку. Кожен стелаж забезпечений паспортом та полічними роздільниками.

За роки існування підрозділу створені алфавітний та систематичний каталоги, тематична картотека журнальних статей, краєзнавча картотека.

Поповнення книжкового фонду читального залу історичного факультету здійснюється з відділу комплектування літератури. Паралельно з традиційним джерелом поповнення книжкового фонду – закупівлею літератури підрозділ отримує книги від учасників акції «Подаруй бібліотеці книгу». Серед активних меценатів – ректор професор С.А. Копилов, декан історичного факультету доцент В.А. Дубінський, професори О.М. Завальнюк, А.Г. Філінюк, Л.В. Баженов, О.М. Федьков та ін.

Серед різних форм популяризації фонду провідне місце належить книжковим виставкам. Вони привертають до себе увагу за змістом та естетичним оформленням, різноманітністю тематики. Постійно діють і поповнюються новою літературою книжкової виставки: «Нові надходження літератури», «Праці викладачів історичного факультету», «Періодичні видання».

Робота читального залу історичного факультету чітко планується і аналізується. Крім традиційного плану, який передбачає основні напрямки й показники діяльності, виробляється план управлінських дій по напрямках – масова, краєзнавча, довідково-бібліографічна та наукова робота. Це своєрідний графік, в якому більш детально і конкретно визначені заходи бібліотечного підрозділу, дати й відповідальні за їх організацію. Планування виступає правовим інструментом для вирішення ключових питань підрозділу.

Вся просвітницька робота ведеться у тісному взаємозв'язку з професорсько-викладацьким складом факультету. Тісна співпраця з керівництвом факультету, з користувачами, спільна підготовка заходів дають свої позитивні результати: створюють атмосферу довіри, поліпшують взаємовідносини з користувачами.

Роботу читального залу історичного факультету пов'язуємо з новітніми інформаційними технологіями, активною роботою над підвищенням фахового рівня, опанування нових методів роботи за для створення сучасних і зручних умов для користувачів.

Список використаних джерел:

1. Баженов Л.В. Віктор Степанович Прокопчук. *Кам'янець-Подільський державний університет в особах*. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2003. Т. 1. С. 731-744.
2. Гавришук А.П. Маслова Зоя Яківна. *Кам'янець-Подільський державний університет в особах*. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2003. Т. 1. С. 657-662.
3. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002. №2984-III. Київ : Вид-во Ін-ту законодавства Верховної Ради, 2002. С. 45.
4. Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / редкол.: П.І. Рогова, К.Т. Селіверстова, Ю.І. Артемова та ін. Київ : Вирій, 2006. 402 с.

5. Прокопчук В.С., Філінюк Л.Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розвитку. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 284 с.
6. Прокопчук В.С. Тамара Миколаївна Опря. *Календар знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на 2012 рік* / упоряд.: Т.М. Опря; Л.П. Савченко ; відп. ред. В.С. Прокопчук. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац.ун-т ім. Івана Огієнка, 2011. Вип. 7. С. 83-84.
7. Резнічук Л.В. Лариса Степанівна Нижник. *Календар знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на 2009 рік* / упоряд.: Т.М. Опря, В.М. Пархоменко, Л.П. Савченко та ін. ; відп. за вип. В.С. Прокопчук. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т, 2008. Вип. 4. С. 58.

The article discusses the history of creation and development of the reading room Faculty of History Research Library of Kamenetz-Podolsk National Unsversity named after Ivan Ohienko.

Key words: library, reading room, history, prospect.

Отримано: 19.02.2018

УДК 027.7:378:63(477)«192»

О. Б. Комарніцький, В. В. Покалюк, м. Кам'янець-Подільський

БІБЛІОТЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИШІВ УСРР У 20-ті рр. ХХ ст.

У статті комплексно показано роботу бібліотек сільськогосподарських вищих закладів освіти у 1920-х рр. Автори доводять, що найпотужніші книгозбірні функціонували в інститутах. Йдеться про зростання бібліотечних фондів технікумів. У деяких з них фонди були потужнішими ніж інститутські (Полтавський, Уманський, Майнівський, Херсонський і Чернігівський сільськогосподарські технікуми, Харківський зоотехнічний технікум). Зазначається, що у вищих дбали про комплектування своїх фондів, використовуючи для цього різні шляхи, зважаючи на обмеженість своїх бюджетів. Мали місце непоодинокі випадки, коли книги закупляли за власні кошти студенти.

Ключові слова: бібліотека, інститут, технікум, книга, фонд.

У 20-ті рр. ХХ ст. поступово зростала навчально-матеріальна база сільськогосподарських навчальних закладів, без якої неможливою була підготовка кваліфікованих агрономів, землеустроїльників, зоотехніків. Особлива увага приділялася роботі навчально-допоміжних підрозділів.

Поступово формувалися бібліотеки вишів. Проблема функціонування книгозбірень у 20-ті рр. в аграрних вищих закладах освіти не досліджувалася. Окремі аспекти проблеми знайшли своє відображення на сторінках праць сучасників описуваних подій – ректора кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту (СГІ) М. Баєра [1] і професора Київського СГІ І. Щоголіва [48], сучасного українського вченого О. Михайлюка [11]. У нашій публікації ми спробуємо комплексно дослідити роль бібліотек сільськогосподарських вишів у підготовці фахівців-аграріїв у вказаний час.

Найпотужніші книгозбірні серед аграрних вишів функціонували в інститутах. Зокрема, у 1923 р. було створено бібліотеку Київського СГІ. За офіційними даними, у 1923-1924 н.р. вона налічувала 25916 прим. [29, арк.15 зв.], на початку 1925-1926 н.р. – 20603 прим., наприкінці року – 36624 [42, арк.200 зв.], у 1927-